

ΑΡΧΑΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑ

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2004

Το σειπτό Ιερό του Διός στην Ολυμπία αποτέλεσε για πολλούς αιώνες στην αρχαιότητα το λίκνο των αθλητικών αγώνων. Με την αφορμή αυτή οι απανταχού Έλληνες έπαυαν τις εχθροπραξίες και προσέρχονταν κατά εκατοντάδες στο ιερό τέμενος της Άλτεις, για να διατρανώσουν την αδελφοσύνη και την ομόνοια, και να τιμήσουν το ιδεώδες της ευγενούς άμιλλας.

Ο γαλήνιος και υποβλητικός χώρος διατηρεί ακόμη και σήμερα την εξαίρετη δυναμική που δημιουργεί αυτή και μόνη την αναγκαϊότητα προστασίας, ανάδειξης και προβολής του. Στόχος του φιλόδοξου προγράμματος που υλοποιήθηκε στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας με τη συνδρομή 19 διαφορετικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού δεν ήταν απλώς η αναμόρφωσή του λόγω της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Χρέος της Ελληνικής Πολιτείας ήταν η καταξίωση της ιδέας που εκφράζεται στην Ολυμπία και είναι μοναδική, διαχρονική και παγκόσμια.

Η Ολυμπιακή Ιδέα υπήρξε το κίνητρο τόσο για τη γενική αναμόρφωση του χώρου όσο και για την παρουσίαση δύο Μουσείων σύγχρονης αντίληψης και μοναδικού ενδιαφέροντος. Οι επεμβάσεις που έγιναν με σχολαστική φροντίδα και σεβασμό στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας είχαν ως γνώμονα τη λιτή και αναγνώσιμη από κάθε επισκέπτη παρουσίαση των μνημείων με την απαιτούμενη στη σύγχρονη εποχή απομάκρυνση αναχρονιστικών στοιχείων. Παράλληλα, κρίθηκε αναγκαία η επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου με τρόπο ώστε τα λαμπρά έργα της αρχαιότητας να προβληθούν επάξια και να διδάξουν τους επισκέπτες. Η ιδέα της δημιουργίας ενός νέου Μουσείου Ολυμπιακών Αγώνων στο πλήρως ανακατασκευασμένο νεοκλασικό κόσμημα του 19ου αιώνα υπαγορεύθηκε από την ανάγκη ενίσχυσης και προβολής του επίκαιρου γεγονότος της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στη γενέτειρα χώρα τους. Στο Μουσείο αυτό, 463 αρχαία τέχνηρα που προέρχονται από ολόκληρη την ελληνική επικράτεια διαφωτίζουν την προϊστορία και την ιστορία της άθλησης και των ολυμπιακών αγωνισμάτων.

Με εντατικούς ρυθμούς και αρμονική συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων επιτεύχθηκε η ριζική αναμόρφωση του Ιερού του Διός στην Ολυμπία. Ως αρχαιολόγος που έκανε τα πρώτα του βήματα στο χώρο αυτό, έφερα με συγκίνηση και ευγνωμοσύνη το αίσθημα της ευθύνης που δημιουργεί η αληθινή και ανυπερέβουλη αγάπη για τα απομεινάρια του λαμπρού Ελληνικού Πολιτισμού. Μαζί με τους πολυάριθμους συντελεστές των εργασιών αυτών πιστεύω ότι καταφέραμε να ανυψώσουμε την Ολυμπία στο ύψος της πανανθρώπινης αξίας της και να την τοποθετήσουμε στο βάθρο της αιωνιότητας. Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω όλους εκείνους που με πραγματική ανταπάνρηση υπηρέτησαν τον κοινό μας σκοπό και να τους διαβεβαιώσω ότι το αποτέλεσμα θα έχει την αναγνώριση που μαζί επιδιώξαμε.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΜΩΝΑΣ
Γενικός Διευθυντής Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολυμπίας, που ανοίγει και πάλι τις πόλες του στο κοινό, μετά από ενάμιση περίπου χρόνο που απαιτήθηκε για την επισκευή και την ανακαίνισή του, φιλοξενεί στις αίθουσές του τα ευρήματα που προέρχονται από το Ιερό της Ολυμπίας, το οποίο υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα και λαμπρότερα θρησκευτικά κέντρα της αρχαιότητας, αφιερωμένο στη λατρεία του κυρίαρχου των θεών, του Διός.

Η οικοδόμηση του Μουσείου πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1966-1975, σύμφωνα με την αρχιτεκτονική μελέτη του αρχιτέκτονα Παύλου Καραντινού. Πρόκειται για το δεύτερο, το «Νέο» Μουσείο της Ολυμπίας, η ανέγερση του οποίου υπήρξε επιτακτική, αφού το Παλιό Μουσείο της Ολυμπίας, το λεγόμενο Σύγγρειο του 1885, παρουσίαζε σοβαρές βλάβες λόγω των σειρών που το είχαν πλήρως επανειλημμένα. Άλλωστε, και η ραγδαία αύξηση των ευρημάτων, από τις συνεχιζόμενες ανασκαφές του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στο χώρο, επέβαλε την ίδρυση ενός νέου μεγαλύτερου Μουσείου για να τα φιλοξενήσει.

Τα εγκαίνια του Μουσείου με την πλήρη έκθεση των ευρημάτων του έγιναν το 1982 από την τότε Υπουργό Πολιτισμού, αείμνηστη Μελίνα Μερκούρη. Μόνο η έκθεση του αγάλματος της Νίκης του Παιωνίου στην αίθουσα του πραγματοποιήθηκε αργότερα, το 1994.

Σήμερα οι θησαυροί του Μουσείου εκτίθενται και πάλι, ακολουθώντας γενικά τη φιλοσοφία και τις αρχές της προηγούμενης έκθεσης. Μέσα από τα πλούσια ευρήματα, παρουσιάζεται η χρονολογική εξέλιξη της λειτουργίας του Πανελλήνιου Ιερού της Ολυμπίας, στο οποίο η λατρεία του μέγιστου των θεών, του Διός, ασκήθηκε με την ίδια ενθέρμια από χιλιάδες πιστούς, αδιάκοπα, περισσότερα από δέκα αιώνες. Η ιστορία των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων, που διαδραματιζόταν κάθε τέσσερα χρόνια παράλληλα με τη λατρεία στον ίδιο αυτό χώρο, παρουσιάζεται στο θαυμάσιο διατηρημένο κτίριο του Παλιού Μουσείου.

Η αίθουσα 1 του Μουσείου αποτελεί ουσιαστικά την εισαγωγή στη μακραίωνη ιστορία του Ιερού, αφού αναφέρεται στην πρώτη κατοίκηση του χώρου ήδη από την τελική Νεολιθική εποχή (από το 4300 π.Χ. περίπου), ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον προϊστορικό τύμβο του Πελοπίου, όπου φαίνεται να ασκήθηκε η πρωταρχική λατρεία κάποιας θεότητας, ίσως της γονιμότητας, στην Προτοελλαδική (ΠΕ) II και III εποχή (2700 έως 2000 π.Χ. περίπου).

Το πλούσιο πληροφοριακό υλικό των προθρήκων, καθώς και το πρόπλασμα του τέρβου στο κέντρο της αίθουσας συμβάλλουν ουσιαστικά ώστε να αποκτηθεί ο επισκέπτης μια ολοκληρωμένη εικόνα της προϊστορίας του Ιερού. Στην ίδια αίθουσα εκτίθενται ευρήματα από μυκηναϊκούς θαλαμώτους τάφους που βρέθηκαν στην περιοχή του Μουσείου και μαρτυρούν την κατοίκηση του χώρου στους μυκηναϊκούς χρόνους (1600-1050 π.Χ.). Τα χάλκινα σφρηγίσματα ελάσματα του 8ου αι. π.Χ., που καταλαμβάνουν τρεις από τις προθήκες της ίδιας αίθουσας, είναι ασοσυριακής προέλευσης και εισάγουν στην επόμενη εκθεσιακή ενότητα, όπου εκτίθεται ένα μέρος μόνο της πλούσιας χαλκοθήκης

του Μουσείου, που αποτελεί τη μεγαλύτερη συλλογή χάλκινων αρχαίων αντικειμένων στον κόσμο.

Στις σύγχρονες κλιματιζόμενες προθήκες της αίθουσας 2, παρουσιάζονται με νέο εντυπωσιακό τρόπο τα πολεπληθή, χάλκινα κέρως, αφιερώματα των πιστών στο Ιερό, από τους Προτογεωμετρικούς και Γεωμετρικούς χρόνους (10ος-8ος αι. π.Χ.), έως και την αρχαϊκή εποχή (7ος-6ος αι. π.Χ.). Στην ίδια αίθουσα φιλοξενείται ένα μικρό μόνο μέρος του αμυντικού οπλισμού (κράνη, ασπίδες, κνημίδες, θώρακες), που ως λάφυρα πολέμου υπήρξαν αναθήματα στον κατεζοχόν πολεμικό θεό, τον Δία.

Πήλινα και χάλκινα ευρήματα της ύστερης αρχαϊκής εποχής εκτίθενται και στην επόμενη αίθουσα 3, ενώ στον ανατολικό της τοίχο υπάρχει αντιπροσωπευτική έκθεση μερικών από τα αξιολογότερα πήλινα αρχιτεκτονικά μέλη διαφόρων μνημείων του Ιερού, που φέρουν γραπτή διακόσμηση.

Από τα πλέον εντυπωσιακά εκθέματα της επόμενης αίθουσας 4, είναι τα έργα της μεγάλης ηηλοπλαστικής, με εξέχον το περίφημο σύμπλεγμα του Δία με τον Γανυμήδη.

Η κεντρική αίθουσα 5, όπου εκτίθενται οι περίφημες γλυπτικές συνθέσεις των αετωμάτων του ναού του Διός, καθώς και η αίθουσα 6 με το άγαλμα της Νίκης του Παιωνίου παραμένουν όπως ήταν αρχικά.

Μια νέα αίθουσα 7 προστίθεται στο Μουσείο, αφιερωμένη στο μεγάλο γλύπη Φειδία και στο δημιουργήμα του, το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Διός, που το φιλοτέχνησε γύρω στο 430 π.Χ. στο εργαστήριό του στην Ολυμπία.

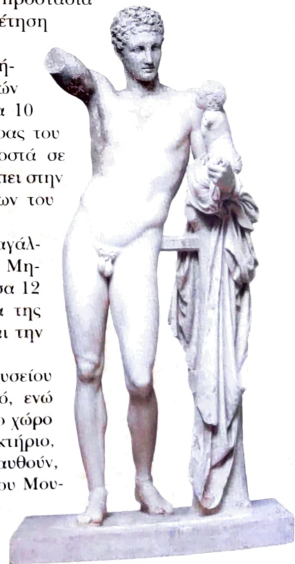
Η αίθουσα 8, του αγάλματος του Ερμή του Πραξιτέλη, γίνεται πολύ μεγαλύτερη και αποκτά γυάλινα ναλοστάσια στην οροφή για την είσοδο του φυσικού φωτός. Προτοποριακή είναι η νέα αντισεισμική προστασία του πολύτιμου αγάλματος με την τοποθέτηση ειδικών εφεδράνων στη βάση του.

Ακολουθεί η αίθουσα 9, που φιλοξενεί ευρήματα των υστεροκλασικών και ελληνιστικών χρόνων από την Ολυμπία, ενώ η αίθουσα 10 περιέχει τα ρωμαϊκά αγάλματα της εξεδρας του Ηρόδου του Αττικού, τοποθετημένα μπροστά σε ελαφρώς καμπύλο τοίχο ώστε να παραπέμπει στην αρχική διάταξη των αγαλμάτων των οίκων του Ηρόδου και των Αντωνίνων στο Νυμφαίο.

Στην αίθουσα 11 φιλοξενούνται ρωμαϊκά αγάλματα από τα σένολα που βρέθηκαν στο Μητρόω και στο Ηραίο, ενώ, τέλος, η αίθουσα 12 είναι αφιερωμένη στα τελευταία χρόνια της ζωής του Ιερού, έως την καταστροφή και την εγκατάλειψή του τον 4ο αι. μ.Χ.

Με τη νέα του μορφή το κτίριο του Μουσείου μετατρέπεται σε ένα ζωντανό οργανισμό, ενώ αποκτά στην ανατολική του πλευρά άνετο χώρο εξυπηρέτησης των επισκεπτών, με αναψυκτήριο, όπου θα έχουν τη δυνατότητα να αναπαυθούν, μετά την περιήγησή τους στις αίθουσες του Μουσείου.

ΞΕΝΗ ΑΡΧΑΙΟΓΙΑΝΝΗ
Διευθύντρια της Ζ' ΕΠΚΑ

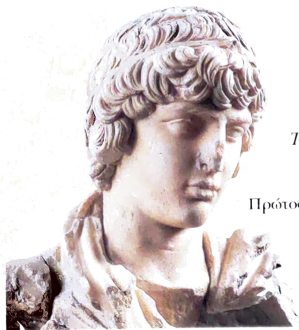

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Τίποτα το πιο βολικό και συνάμα το πιο δύσκολο από το να ιδρύσει κάποιος ένα Μουσείο στην Ελλάδα...

Ανδρέας Μουστοξέδης

Πρώτος διευθυντής του Εθνικού Μουσείου στην Αίγινα (1829)

Η δημιουργία ενός Μουσείου για την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας δίπλα στην Ιερά Άλιτ του Διός και στα αρχαία μνημεία της διοργάνωσης και διεξαγωγής των Αγώνων

επηρέασε τον τρόπο παρουσίασης της έκθεσης, την επιλογή των έργων, καθώς και το σχεδιασμό της.

Βασικός στόχος όλης της επιτροπής ήταν η προβολή του Ολυμπιακού Ιδεώδους όπως αυτό αναπτύχθηκε κατά τη μακραίωνη ιστορία της διεξαγωγής των Αγώνων στην Ολυμπία. Σκοπός, επίσης, όλων μας, ήταν η δημιουργία ενός σύγχρονου Μουσείου αντιπροσωπευτικού και αντάξιου του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει, τόσο στον επιστημονικό τομέα όσο και στον τομέα πληροφόρησης και εκπαίδευσης. Θέλησαμε η φυσιογνωμία του να μη στηρίζεται στην παρουσίαση μιας σειράς ωραίων έργων τέχνης, αλλά στις μερικές που ανά παρόχον για το ιδεολογικό υπόβαθρο του λαμπρού πολιτισμού που τα παρήγαγε, στο πλαίσιο του οποίου εμφανίστηκαν οι ιστορικές συγκυρίες και αναπτύχθηκαν οι κοινωνικοί, οικονομικοί και πνευματικοί παράγοντες που δημιούργησαν τα συγκεκριμένα αυτά τέχνηρα.

Για να γίνουν γνωστές στο ευρύτερο κοινό οι αντικειμενικές αξίες και τα χαρακτηριστικά στοιχεία που οδήγησαν στη διαμόρφωση του ελληνικού αθλητικού Ιδεώδους, η Επιτροπή επέλεξε και διαχώρισε το εκθεσιακό υλικό κατά ενότητες που καλύπτουν όλο το ευρύ φάσμα του θέματος.

Η περιήγηση του Μουσείου ξεκινά από την πρώτη ενότητα, την «προϊστορία της αθλησης» (αίθουσα 1), όπου παρουσιάζονται οι πρώτες μορφές αθλητισμού στο προϊστορικό Αιγαίο ως προοίμιο στους κατά πολλούς αιώνες αργότερα θεσμοθετημένους πλέον Ολυμπιακούς Αγώνες. Με έργα από τη Μινωική Κρήτη και τη Μυκηναϊκή Ελλάδα δίνονται τα πρώτα δείγματα αθλοπαίδων, αλλά και τα πρώτα αθλήματα της εποχής εκείνης.

Στην επόμενη ενότητα «Η απαρχή των αγώνων» (αίθουσα 2), που υποδιαιρείται σε τρεις υπό-ενότητες, δίνονται οι μίθοι που σχετίζονται με την ίδρυση των Αγώνων στην Ολυμπία και οι οποίοι ανάγονται είτε στην προϊστορική εποχή (Πέλοπας-Οινόμαος-Ιπποδάμεια, Αχαϊκός κύκλος), είτε στους ιστορικούς χρόνους (Ηρακλής-Δίας, Δωρικός κύκλος). Σε μια ιδιαίτερη υπό-ενότητα (αίθουσα 2α), δηλώνεται ο χρόνος της θεσμοποίησης και έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων που συσχετίζεται με την εποχή του Ομήρου (776 π.Χ.). Με μια σειρά από εκθέματα γλυπτά, κεραμικά και χάλκινα παρουσιάζεται ο Ηρακλής ως ιδρυτής των Αγώνων, καθώς και ο κερκίραχος θεός της Ολυμπίας, ο Δίας, που πλαισιώνεται με τα πρώτα αναθήματα σε αυτόν.

Η επόμενη ενότητα «Η οργάνωση των αγώνων» (αίθουσα 3) αφορά στο τυπικό που πλαισιώνει τους Αγώνες στην Ολυμπία. Περιλαμβάνει λίθινες ή χάλκινες επιγραφές που αναφέρονται στους υπεύθυνους της διοργάνω-

σης των Αγώνων, αλλά και στους νόμους και τους κανόνες τους.

Η «προετοιμασία των αθλητών» αποτελεί την ενότητα που ακολουθεί (αίθουσα 4). Οι χώροι αθλησης και παιδείας, το γυμνάσιο και η παλαίστρα, πλαισιώνουν σκηνογραφικά το εκθεσιακό υλικό που αφενός αποδίδει τη ζωή των νέων στους χώρους αυτών, αφετέρου παρουσιάζει σκηνές από την εκγύμνασή τους, καθώς και αντικείμενα που σχετίζονται με την αθλη-

ση – σπλεγγίδες, αρεβάλλους κλπ. (αίθουσα 4α).

Οι «αγώνες γυναικών» δίνονται σε ιδιαίτερη ενότητα (αίθουσα 5), όπου γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασης των ειδικών αγώνων των γυναικών (Ηραΐα), των Ολυμπιακών γυναικών, δηλαδή των ιδιοκτητριών ίππου, καθώς και της απαγόρευσης συμμετοχής τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Το «πρόγραμμα των Ολυμπιακών Αγώνων» επιλέχθηκε ως κεντρική ενότητα και παρουσιάζεται στην κεντρική αίθουσα του Μουσείου (αίθουσα 6). Όλα τα ολυμπιακά αγωνίσματα απεικονίζονται σύμφωνα με το ημερήσιο πρόγραμμα των Αγώνων. Οι αγώνες παιδών τελούνται τη δεύτερη ημέρα, την τρίτη μέρα διεξάγονται οι υπικοί αγώνες και το πένταθλο, ενώ κατά την τέταρτη μέρα παρουσιάζονται οι αγώνες ανδρών στο δρόμο, την πάλη, την πυγμή και το παγκράτιο, καθώς και στην οπλιτοδρομία.

Αγάλματα αθλητών πλαισιώνουν την ενότητα της κεντρικής αίθουσας συνταίριασμένα με τις λίθινες βάσεις που στις επιγραφές τους φέρουν ονόματα Ολυμπιακών και των δημιουργών των αγαλμάτων τους.

Στις δύο επόμενες ενότητες παρουσιάζονται οι «νικητές - αθλητές» (αίθουσα 7), καθώς και τα «έπαθλα - αναθήματα» τους (αίθουσα 8).

Την παρουσίαση του θέματος συμπληρώνει η ενότητα των «θεατών των αγώνων» που κατά χιλιάδες κατέκλυζαν το ιερό (αίθουσα 9).

Η «ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων και του Ιερού του Ολυμπίου Διός» λήγει στην επόμενη ενότητα (αίθουσα 10).

Με νομίσματα και πίνακες, αλλά και πορτρέιτα και αγάλματα ιστορικών προσώπων δίνεται η ιστορία των τελευταίων αιώνων ζωής του, κατά την οποία αλλάζει τελείως το Ολυμπιακό

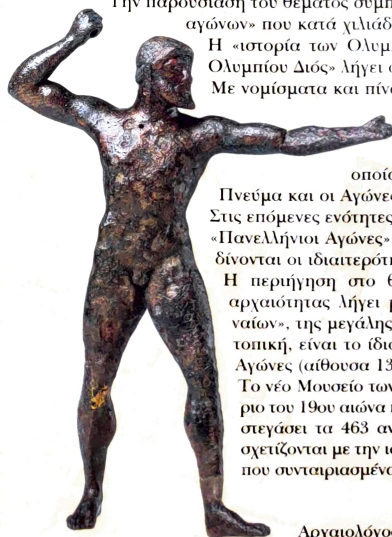
Πνεύμα και οι Αγώνες μετατρέπονται σε Οικουμενικούς. Στις επόμενες ενότητες (αίθουσες 11-12) αναπτύσσονται οι «Πανελλήνιοι Αγώνες» και με κατάλληλο εκθεσιακό υλικό δίνονται οι ιδιαιτερότητές τους ανά ιερό.

Η περιήγηση στο θέμα των Αθλητικών Αγώνων της αρχαιότητας λήγει με την παρουσίαση των «Παναθηναίων», της μεγάλης γιορτής της Αθήνας, που ενώ είναι τοπική, είναι το ίδιο σημαντική με τους Πανελλήνιους Αγώνες (αίθουσα 13).

Το νέο Μουσείο των Ολυμπιακών Αγώνων είναι ένα κτίριο του 19ου αιώνα που ανακαινίστηκε εκ βάθρων για να στεγαστεί τα 463 αντικείμενα, γνωστά ή άγνωστα, που σχετίζονται με την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων και που συνταίριασμένα αποδίδουν με πληρότητα το θέμα.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΠΑΘΡΗ

Αρχαιολόγος, Επίτιμη Διευθύντρια του ΥΠΠΟ

Στην ολοκλήρωση των έργων προβολής του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας, εκσυγχρονισμό του Νέου Μουσείου αυτής και δημιουργίας Μουσείου της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας στο Σύγγρειο κτίριο του Παλαιού Μουσείου Ολυμπίας συνετέλεσαν:

1. Ο Γενικός Διευθυντής Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΔΩΝΑΣ με τους καθ' ύλην αρμόδιους συνεργάτες του Διευθυντές, Ν. ΒΑΛΛΑΚΟΥ και Ν. ΜΙΝΩ.
2. Ο Γενικός Διευθυντής Αναστήλωσης Μνημείων και Τεχνικών Έργων, ΒΑΣΙΛΗΣ ΧΑΝΔΑΚΑΣ με τους καθ' ύλην αρμόδιους συνεργάτες του Διευθυντές, Ν. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟ, Α. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ και Δ. ΖΙΡΩ και τους μηχανικούς, Σ. ΔΕΦΤΡΑ, Ε. ΑΡΑΪΤΖΟΠΟΥΛΟΥ, Θ. ΒΛΑΧΟΥΛΗ, Α. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, Γ. ΓΙΩΒΑΝΗ, Γ. ΔΟΥΛΑΔΑΚΗ, Α. ΚΑΛΦΑ, Ε. ΚΟΥΦΕΛΗ, Ε. ΔΕΛΟΥΔΑ, Α. ΔΙΑΝΟΥ, ΑΘ. ΝΑΚΑΣΗ, ΣΠ. ΠΡΟΥΣΑΛΗ, Σ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟ, Π. ΤΖΙΝΝΗ, Κ. ΦΡΙΣΗΡΑ, Π. ΧΑΤΖΗΜΗΤΡΟ, Μ. ΧΡΥΣΟΥΛΑΚΗ και τον τεχνολόγο μηχανικό, Α. ΣΤΕΛΙΟ.
3. Η Διευθύντρια της Ζ' ΕΠΚΑ, ΞΕΝΗ ΔΡΑΠΟΠΙΑΝΗ με τους συνεργάτες της αρχαιολόγους και τεχνικούς.
4. Η Γραμματέας της Ομάδας Εργασίας, αρχαιολόγος Β. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Αναλυτικότερα για την Επανάκτηση του Νέου Μουσείου της Ολυμπίας εργάστηκαν:

- Οι αρχαιολόγοι: Ε. ΣΠΑΘΑΡΗ, Γ. ΧΑΤΖΗ-ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, Δρ. JORG RAMBACH, Κ. ΦΟΥΣΕΚΗ, Ε. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Σ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ, Χ. ΣΓΟΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. ΔΙΑΓΚΟΥΡΑΣ και Ζ. ΔΕΒΕΝΤΟΥΡΗ και για τον αρχαιολογικό χώρο, η Ο. ΒΙΚΑΤΟΥ.
- Οι αρχιτέκτονες: Α. ΚΑΛΛΙΓΑΣ για τη μελέτη Επανάκτησης και Α. ΜΑΝΙΟΥΔΑΚΗΣ για το Σχεδιασμό εκθεμάτων και κατασκευών.
- Οι συντηρητές: Γ. ΔΑΜΙΓΟΣ, Κ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ, Π. ΚΑΛΠΑΚΟΣ, Γ. ΔΡΕΣΣ, Σ. ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ο. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ.
- Οι γραφίστες: Εταιρεία PRINTALL, Α. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ και Α. ΤΣΕΝΤΑΣ.
- Οι μεταφραστές: W. PHELPS (αγγλικά), W. SCHÜRMANN (γερμανικά).
- Για την κατασκευή των προθηκών: Η εταιρεία CORPION s.r.l LABORATORIO.

Για την Έκθεση του Μουσείου της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας εργάστηκαν:

- Οι αρχαιολόγοι: Ε. ΣΠΑΘΑΡΗ, Π. ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ, Π. ΓΑΛΙΑΤΣΑΤΟΥ, Μ. ΤΣΟΥΛΑΚΟΥ, Ε. ΜΗΤΡΟΥ, Δ. ΣΤΑΥΡΟΥΔΑΚΗ, Μ. ΜΑΧΑΙΡΑΚΗ, Χ. ΤΖΑΝΝΗΣ.
- Οι αρχιτέκτονες: Δ. ΤΣΙΡΩΝΗ, Α. ΜΑΝΙΟΥΔΑΚΗΣ.
- Οι συντηρητές: Γ. ΔΑΜΙΓΟΣ, Κ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ, ΑΝ. ΒΑΣΙΛΑΡΓΑΣ, Γ. ΑΔΕΞΟΠΟΥΛΟΣ, Α. ΠΑΥΛΑΤΟΣ, ΧΡ. ΠΗΛΑΛΗΣ.
- Οι γραφίστες: Φ. ΤΑΒΛΑΡΙΔΗΣ.
- Οι μεταφραστές: D. HARDY (αγγλικά), Γ. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΥ, U. NAUMANN (γερμανικά), Σ. ΛΕΩΝΙΔΗ και Β. ΔΕΤΟΥΡΝΑΥ (γαλλικά).
- Για την κατασκευή προθηκών: Η εταιρεία CORPION s.r.l LABORATORIO και η εταιρεία του ΑΝΤ. ΔΙΓΝΟΥ.
- Για το φωτισμό: ΣΠ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ευχαριστίες οφείλονται στον Πρόθυπουργό και Υπουργό Πολιτισμού, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ, την Αναπληρώτρια Υπουργό Πολιτισμού, ΦΑΝΗ ΠΑΛΛΗ-ΠΕΤΡΑΛΙΑ και τον Υφυπουργό Πολιτισμού, ΠΕΤΡΟ ΤΑΤΟΥΛΗ, καθώς και στην προηγούμενη πολιτική ηγεσία του ΥΠΠΟ, και ιδιαίτερα στον Υφυπουργό Πολιτισμού, Καθηγητή ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΒΕΝΙΖΕΛΟ και τη Γενική Γραμματέα, ΛΙΝΑ ΜΕΝΔΩΝΗ, σε όλες τις Γενικές Διευθύνσεις του ΥΠΠΟ, το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, όλο το προσωπικό της Ζ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και σε όλους εκείνους, οι οποίοι εργάστηκαν νυχθημερόν με ιδιαίτερο ζήλο για την πραγματοποίηση του τεράστιου αυτού έργου.

Γενική επιμέλεια
ΝΤΙΑΝΑ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καλλιτεχνική επιμέλεια
ΡΟΥΛΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ

Αναπαραγωγές
ΤΟΣΟ Ο.Ε.

Εκτύπωση
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΕΠΕ

©2004 ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΛΑΔΟΤΡΙΒΕΣΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ
Πανεπιστημίου 57, 105 64 Αθήνα
www.tap.gr

ISBN 960-214-388-6